

УДК 658:338:339.1

DOI: 10.31891/2307-5740-2019-268-2-168-172

ЛОЗОВА Т.П.

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, м. Одеса

ЛОГІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТОВАРНОГО РИНКУ: ПРИРОДА ТА ВЛАСТИВОСТІ¹

У роботі досліджено особливості логістичного потенціалу товарного ринку, проаналізовано наукові підходи до визначення категорій «потенціал» та «логістичний потенціал». На базі відтворювального підходу запропоновано авторське визначення логістичного потенціалу товарного ринку, його поділ у розрізі ланок ринкового ланцюга, що дозволить врахувати специфіку процесів відтворення кожної ланки, обґрунтовано головні властивості логістичного потенціалу ринку.

Ключові слова: потенціал, властивості, логістичний потенціал, ресурси, можливості, товарний ринок, сектори.

LOZOVA T.

Institute of Market Problems and Economic-ecological Research, Odessa

LOGISTIC POTENTIAL OF THE COMMODITY MARKET: NATURE AND PROPERTIES

Introduction. In today's conditions of the formation of a logistic economy, the development of commodity markets logistics needs special attention. Actuality becomes the question of determining the essence of the logistics potential of the commodity market, its properties, features of combination and use of resources by market participants in the logistics chain. The purpose of the article is theoretical substantiation of the essence, properties and typology of the logistic potential of the commodity market on the basis of the reproductive approach. Research results. The article deals with scientific approaches to the definition of the categories "potential" and "logistics potential". The main properties of the potential are determined, its typology is given on the basis of classification criteria. The category "logistics potential" is systematized, the domination of the resource approach over the management component is shown. Two interconnected components of the logistic potential of the commodity market (resource and competitiveness) are distinguished, its properties are substantiated. Conclusions The author's definition of the category "logistic potential of the commodity market" is proposed, with the emphasis on its ability to ensure the constantly recurring and transformation of inventories to increase value added at the links of the market chain. The theoretical value of the research is determined by the development of the conceptual apparatus of market logistics, and the practical realization - the possibility of using its results by the subjects of management in the course of substantiation of mechanisms of development of effective logistic chains of commodity markets.

Key words: potential, properties, logistic potential, resources, opportunities, commodity market, sectors.

Постановка проблеми. В ринкових умовах суб'єкти господарювання прагнуть до максимізації доходів та нарощування доданої вартості шляхом зменшення витрат, у т.ч. логістичних, які займають вагому частку в собівартості товару та мають стійку тенденцію до зростання. Формування та реалізація логістичного потенціалу на мікро- та макrorівні є актуальним завданням як для окремих суб'єктів господарювання, так і держави в цілому. Правильне визначення внутрішнього змісту, сутності та природи логістичного потенціалу служить першим шаблоном для розробки механізмів формування ефективної логістики товарних ринків, формування державної політики в ринковому вимірі, обґрунтування комплексу методів та інструментів регулювання процесів товароруху між секторами товарних ринків. Проведений аналіз наукових праць засвідчив тенденцію до змін у поняттях «потенціал» та «логістичний потенціал», розбіжності у визначенні категорій, їх видів, структурної будови, що обумовлює необхідність комплексного дослідження окресленої проблематики.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання теоретичного обґрунтування природи та властивостей потенціалу, у т.ч. логістичного, знайшли відображення у працях Барібіної Я.О., Гриценко С.І., Горяїнова А.Н., Кузнецової Н.П., Нікішиної О.В., Бібікової Н.О., Петенко І.В., Усикова С.М. та інших учених. Водночас недостатньо дослідженим залишається питання обґрунтування понятійного апарату логістики товарного ринку.

Формулювання цілей. Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності, властивостей та типології логістичного потенціалу товарного ринку на базі відтворювального підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «потенціал» походить від латинського слова «potentia», що в перекладі означає сила, потужність та приховані можливості. Проведений аналіз літературних джерел [5] вказує на застосування різноманітних підходів до розкриття сутності поняття «потенціал»: ресурсний, системний, динамічний, виробничий, стратегічний, структурний, організаційний, маркетинговий, процесний, відтворювальний та інші. Поняття «потенціал» пов'язано з характером цілей

¹ Публікацію підготовлено у межах виконання НДР «Формування ефективної логістики товарних ринків» (№ держреєстрації 0119U00227).

діяльності підприємства: за допомогою високого потенціалу розширюється коло можливостей. Але, як показує практика, володіючи достатнім потенціалом, суб'єкти ринку не завжди використовують його у повній мірі. Це свідчить про те, що у розпорядженні господарюючих суб'єктів залишаються приховані резерви, які можуть бути використані у майбутньому.

На наш погляд, потенціал на мікро- та макрорівнях (ринку) можна розглядати у різних проміжках часу:

- у минулому, тобто ретроспективний аналіз та сукупність накопичених можливостей, їх становлення та розвиток;

- у сьогоденні, що характеризує розмежування використаних можливостей та показує запас та практику нереалізованих резервів;

- у майбутньому, орієнтованому на вивчення, аналіз та впровадження невикористаних раніше ресурсів.

С.В. Мочерний трактує потенціал як «наявні в економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальна структура та вміння раціонально використовувати їх для досягнення поставленої мети». Але для реалізації цілей діяльності потрібні ресурси, тобто «основні елементи виробничого потенціалу, які має в розпорядженні система і які використовуються для досягнення конкретних цілей економічного розвитку» [1]. Пізніше науковці почали виділяти різні види потенціалу, давати їм характеристику, впроваджувати у практичну діяльність.

В економічній теорії види потенціалу учені класифікують за низкою ознак (таблиця 1), а саме: за середовищем виникнення, рівнем агрегованості оцінки, можливістю управління, спрямованістю діяльності підприємства, галузевою ознакою, ступенем реалізації потенціалу, функціональною сферою діяльності.

Невід'ємною складовою економічного потенціалу виступає логістичний. Поняття «логістичний потенціал» виникло порівняно недавно, в першій половині ХХ століття. Його поява пов'язана з необхідністю визначення властивостей суб'єкту господарювання, ринку, регіону, держави виконувати свої логістичні функції.

Вітчизняні та іноземні науковці в своїх працях виділяють в основному різні варіанти впливу на матеріальний потік, залишаючи поза увагою можливість впливу на стратегію розвитку суб'єктів ринку. Головні трактування категорії «логістичний потенціал» наведено в таблиці 2. Проаналізуємо головні з них. Так, Н.П. Кузнецова пропонує оптимізувати нові форми управління систем поставок, формувати інноваційні логістичні ланцюги. С.А. Уваров розглядає логістичний потенціал як різні види взаємодії між логістичними системами в процесі виробничо-господарської діяльності суб'єкта господарювання, розподілу, обміну та споживання готової продукції. В цьому середовищі створюється логістичний потенціал економіки.

Таблиця 1

Класифікація потенціалу за головними ознаками

*Складено автором з використанням джерел [1, 2, 3]

Ознаки класифікації	Види потенціалу
1. За середовищем виникнення:	внутрішній; зовнішній
2. Залежно від рівня агрегованості оцінки:	світового господарства; національної економіки; галузевий; регіональний; територіальний; підприємств
3. За можливістю управління:	суб'єктивний; керований; регульований; контрольований
4. З огляду на спрямованість діяльності підприємства:	експортний; імпортовий
5. За галузевою ознакою:	промисловий; науковий; будівельний; транспортний; сільськогосподарський; сфери обслуговування тощо
6. Залежно від ступеня реалізації потенціалу:	фактичний (досягнутий, реальний) перспективний (майбутній)
7. За функціональною сферою діяльності:	виробничий; торговельний; інноваційний; маркетинговий; кадровий; техніко-технологічний; управлінський; мотиваційний; комунікаційний; логістичний

Гриценко С. основну увагу приділяє здатності ринкового суб'єкта оптимізувати структуру ресурсів і раціонально їх використовувати. Це говорить про те, що логістичний потенціал не передбачав стратегічної складової управління. Першочергово поняття логістичного потенціалу охоплювало тільки кількісну складову, а з часом почало включати і якісну сторону логістичних процесів. Проаналізувавши визначення логістичного потенціалу різних авторів, робимо висновок, що вони різнопланові, і кожний науковець закладає в трактовку свій зміст (див. табл. 2).

Відтворювальний підхід до інтерпретації категорії «логістичний потенціал» наявний у визначенні Шинкевич М.В., яке акцентує увагу на здатності логістичної системи створювати додану вартість у всіх ланках логістичного ланцюга. Таке трактування, на наш погляд, є найбільш близьким до визначення логістичного потенціалу товарного ринку, формування та реалізація якого орієнтовані на нарощування доданої вартості у складових ланках логістичного ланцюга для забезпечення розширеного відтворення товароруху в ринку. При цьому логістичний ланцюг товарного ринку представляє собою лінійно упорядковану сукупність взаємопов'язаних ланок з переміщення товарно-матеріальних цінностей (сировина – готова продукція – складування – товарна партія – розподіл – реалізація – споживання), яка

реалізує відтворювальну функцію товароруку в ринку. Структура та кількість ланок логістичного ланцюга залежать від специфіки процесів відтворення певного товарного ринку. Структурна будова логістичного ланцюга на прикладі українського ринку плодово-овочевої продукції детально описана в праці [9].

Таблиця 2

Сутність логістичного потенціалу у трактуванні різних авторів *

Автори	Трактування логістичного потенціалу
Горайнов О.М. [6, с.113]	Логістичний потенціал – максимальна продуктивність (функціональна здатність) системно інтегрованих підрозділів
Кузнецова Н.П. [7, с.73]	Логістичний потенціал – здатність економічного суб'єкта для досягнення поставлених цілей оптимізувати нові форми управління системами поставок, формувати інноваційні логістичні ланцюги (мережі) і канали збуту
Уваров С.О. [8]	Різні види взаємодії (транзакцій) між логістичними системами в процесі виробничо-господарської діяльності підприємства, розподілу, обміну та споживання готової продукції. У цьому середовищі створюється логістичний потенціал національної економіки.
Гриценко С. [9, с. 135]	Логістичний потенціал – здатність економічного суб'єкта за наявності сприятливих умов оптимізувати структуру ресурсів і раціонально їх використовувати для досягнення поставленої мети
Проценко І.О. [1, с. 112]	Логістичний потенціал – сукупність факторів логістичної діяльності, що дають можливість реалізувати стратегічні цілі підприємства
Петенко І.В. [10, с. 88]	Логістичний потенціал – здатність реалізовувати логістичні функції з максимально можливим кінцевим результатом і мінімально необхідними витратами
Маренкова Г.О. [10]	Логістичний потенціал – це сукупність ресурсів, що забезпечують здатність підприємства до ефективного здійснення логістичних операцій і можливість для досягнення поставлених цілей з оптимальними витратами
Шинкевич М.В. [11, с. 163]	Логістичний потенціал визначається як здатність логістичної системи створювати (концентрувати) додану вартість усередині системи (в усіх ланках виробничо-логістичного ланцюга).
Пилипенко А. А., Поспелов О.М. [12, с. 163]	Логістичний потенціал – можливість і спроможність досягнення цілей ланками логістичної системи за умови наявності певного виду ресурсів

*Складено автором з використанням джерел [1–10]

Подальша специфікація логістичного потенціалу товарного ринку, на наш погляд, можлива у двох напрямках. Перший пов'язаний із видовим поділом ринкового логістичного потенціалу за ланками ланцюга. Так, логістичний потенціал вітчизняного ринку плодово-овочевої продукції включатиме сукупність логістичних потенціалів його ланок, а саме: постачання матеріальних ресурсів, виробництва продукції, складування й доробки товару, розподілу й реалізації продукції, утилізації та переробки відходів. Другий напрям пов'язаний із виділенням у складі логістичного потенціалу товарного ринку двох взаємопов'язаних складових – ресурсної та підвищення конкурентоспроможності, – що певним чином корелює із дослідженнями Нікішиної О.В. та Бібікової Н.О. у даному напрямі [2, с.27]. При цьому потенціал підвищення конкурентоспроможності включає управлінську (ефективне використання ресурсів) та інституційну (формування сприятливого інституційного середовища для ринкової логістики) компоненти.

Враховуючи результати проведеного дослідження, авторське визначення категорії «логістичний потенціал товарного ринку» є таким: сукупність ресурсів, управлінських засобів і взаємодій між ними у межах логістичного ланцюга, що мають здатність до забезпечення постійно повторюваного обігу й перетворення товарно-матеріальних цінностей для нарощування доданої вартості у ланках ринкового ланцюга.

Логістичний потенціал товарного ринку характеризується низкою властивостей, а саме: складністю, здатністю до розвитку, адаптивністю, унікальністю, компонентністю, пріоритетом якості, цілісністю (рис. 1).

Рис. 1. Властивості логістичного потенціалу товарного ринку*

*Розроблено автором

Складність передбачає наявність основних (ключових) ланок та зв'язків між ними, які визначають довжину логістичного ланцюга товарного ринку, його будову, організацію та управління, і розглядаються в єдиному цілому. Ринковий логістичний ланцюг характеризується неоднорідністю ланок, різноманітними та ієрархічними взаємозв'язками між ними. Сприйняття та використання суб'єктами ринку нових наукових розробок, ідей та підходів до управління та формування логістичним ланцюгом визначає здатність до розвитку. Адаптивність логістичного потенціалу – це здатність за будь-якої структури логістичних ланок забезпечити потреби ринку. Завдяки унікальності індивідуальна побудова логістичного ланцюга змінює ресурсну і організаційну структуру товарного ринку. Ринковий ланцюг складається із певної кількості частин, які називаються ланками, що є проявом такої властивості, як компонентність. Здатність поділу логістичного ланцюга на ланки і навпаки визначає цілісність потенціалу. Пріоритет якості надає стабільність впровадженню потенціалу у мінливих умовах на всіх рівнях управління та реалізації кінцевого продукту.

Логістичний потенціал товарного ринку формується під впливом різних чинників, таких як законодавча база, економічна політика держави, інноваційний розвиток, сприятливий інвестиційний клімат, купівельна спроможність та рівень життя населення країни.

Висновки. На базі відтворювального підходу запропоновано авторське визначення категорії «логістичний потенціал товарного ринку» з акцентом на поєднання ресурсів, управлінських засобів і взаємодій між ними, що мають здатність до забезпечення постійно повторюваного обігу й перетворення товарно-матеріальних цінностей для нарощування доданої вартості у ланках ринкового ланцюга. Запропоновано видовий поділ логістичного потенціалу за ланками ринкового ланцюга. Виділено дві взаємопов'язані компоненти логістичного потенціалу товарного ринку (ресурсну та підвищення конкурентоспроможності), обґрунтовано його властивості.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає у розвитку теоретичних положень щодо обґрунтування природи та властивостей логістичного потенціалу товарного ринку з використанням відтворювального підходу. Теоретичне значення дослідження визначається розвитком понятійного апарату ринкової логістики, прикладне – можливістю використання його результатів суб'єктами управління в ході обґрунтування механізмів розбудови ефективних логістичних ланцюгів товарних ринків. Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні специфіки логістичного потенціалу певних товарних ринків, розширенні його класифікації й властивостей.

Література

1. Економічна енциклопедія : у трьох томах. Т. 1. / ред кол. Мочерний С. В. (відп. ред.) та ін. – К. : Вид. центр «Академія», 2002. – 864 с.
2. Нікішина О. В. Формування та розвиток регіональних обслуговуючих кооперативів зернового ринку: інтеграційний підхід : монографія / Нікішина О. В., Бібікова Н. О. – Одеса : Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень, 2018. – 255 с.
3. Барибіна Я.О. Підходи до визначення сутності поняття «потенціал» у категоріальному апараті / Я.О. Барибіна // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2011. – № 6 (51), ч. 2.
4. Горяинов А.Н. Транспортный потенциал и резервирование в системе управления логистикой предприятия / А.Н. Горяинов // Современные проблемы управления производством : тезисы докладов IV Межд. н.-пр. Конференции, г. Донецк, Украина, 22-23 окт. 2009 г. – Донецк : ГВУЗ «ДонНТУ», 2009. – С. 113–114.
5. Кузнецова Н.П. Логистический потенциал как фактор инновационной активности региона / Н.П. Кузнецова // Вестник ОрелГИЭТ. – 2012. – № 1 (19). – С. 73–80.
6. Уваров С.А. Управление логистической инфраструктурой: проблемы становления и развития. URL : http://www.yuzhnosakh.ru/files/prodresyrs/logist/doklad_2_yvarov.Doc. – (Дата обращения 08.08.2014).
7. Гриценко С.И. О развитии транспортно-логистических кластеров в Украине / С.И. Гриценко // Российское предпринимательство. – 2008. – № 5. Вып. 2 (111). – С. 134–137.
8. Петенко И.В. Логистический потенциал коммерческого посредника / И.В. Петенко, С.М. Усиков // Научные труды Донецкого национального технического университета. Сер.: экономическая : сб. науч. Трудов. – Донецк : Дон НТУ, 2004. Вып. 80. – С. 88–93.
9. Нікішина О.В. Оцінка показників відповідального споживання й виробництва в Україні у контексті «зеленої» логістики / О.В. Нікішина, Н.М. Андрєєва, Т.П. Лозова // *Evropský časopis ekonomiky a managementu*. – Praha, 2019. – Issue 1. Volume 5. – P. 278–287.
10. Маренкова Г. О. Управління розподілом в умовах маркетингової орієнтації підприємств : дис. ... канд. екон. наук ; Донецький держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського / Г. О. Маренкова. – Донецьк, 2005. – 220 с.
11. Шинкевич М. В. Логистическая концепция кластерного развития / М. В. Шинкевич // Вестник Казанского технологического университета. – 2007. – № 5. – С. 161–165.
12. Пилипенко А. А. Логістичний потенціал підприємства: обмеження, методика оцінювання та організація управління / А. А. Пилипенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2008. – № 21. – С. 60–64.

References

1. Ekonomichna entsyklopediia : u trokh tomakh. T. 1. / red kol. Mochernyi S. V. (vidp. red.) ta in. – K. : Vyd. tsentr «Akademiiia», 2002. – 864 s.
2. Nishishyna O. V. Formuvannya ta rozvytok rehionalnykh obsluhovuiuchykh kooperatyviv zernovoho rynku: intehratsiyniy pidkhid : monohrafiia / Nishishyna O. V., Bibikova N. O. – Odesa : Instytut problem rynku ta ekonomiko-ekolohichnykh doslidzhen, 2018. – 255 s.
3. Barybina Ya.O. Pidkhody do vyznachennia sutnosti poniattia «potentsial» u katehorialnomu aparati / Ya.O. Barybina // Naukoviy visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. – 2011. – № 6 (51), ch. 2.
4. Goryainov A.N. Transportnyj potencial i rezervirovanie v sisteme upravleniya logistikoy predpriyatiya / A.N. Goryainov // Sovremennye problemy upravleniya proizvodstvom : tezisy dokladov IV Mezhd. n.-pr. Konferencii, g. Doneck, Ukraina, 22-23 okt. 2009 g. – Doneck : GVUZ «DonNTU», 2009. – S. 113–114.

5. Kuznecova N.P. Logisticheskij potencial kak faktor innovacionnoj aktivnosti regiona / N.P. Kuznecova // Vestnik OrelGIET. – 2012. – № 1 (19). – S. 73–80.
6. Uvarov S.A. Upravlenie logisticheskoy infrastrukturoj: problemy stanovleniya i razvitiya. URL : http://www.yuzhnosakh.ru/files/prodresyrs/logist/doklad_2_yvarov.Doc. – (Data obrasheniya 08.08.2014).
7. Gricenko S.I. O razvitii transportno-logisticheskikh klasterov v Ukraine / S.I. Gricenko // Rossijskoe predprinimatelstvo. – 2008. – № 5. Vyp. 2 (111). – S. 134–137.
8. Petenko I.V. Logisticheskij potencial kommercheskogo posrednika / I.V. Petenko, S.M. Usikov // Nauchnye trudy Doneckogo nacionalnogo tehničeskogo universiteta. Ser.: ekonomičeskaya : sb. nauch. trudov. – Doneck : Don NTU, 2004. Vyp. 80. – S. 88–93.
9. Nikishyna O.V. Otsinka pokaznykiv vidpovidalnoho spozhyvannia y vyrobnytstva v Ukraini u konteksti «zelenoi» lohistyky / O.V. Nikishyna, N.M. Andrieieva, T.P. Lozova // Evropský časopis ekonomiky a managementu. – Praha, 2019. – Issue 1. Volume 5. – P. 278–287.
10. Marenkova H. O. Upravlinnia rozpodilom v umovakh marketynhovoї orientatsii pidprijemstv : dys. ... kand. ekon. nauk ; Donetskyi derzh. un-t ekonomiky i torhivli im. M. Tuhan-Baranovskoho / H. O. Marenkova. – Donetsk, 2005. – 220 s.
11. Shinkevich M. V. Logisticheskaya koncepciya klasterного razvitiya / M. V. Shinkevich // Vestnik Kazanskogo tehnologicheskogo universiteta. – 2007. – № 5. – S. 161–165.
12. Pylypenko A. A. Lohistychnyi potentsial pidprijemstva: obmezhenia, metodyka otsiniuvannia ta orhanizatsiia upravlinnia / A. A. Pylypenko // Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti. – 2008. – № 21. – S. 60–64.

Рецензія/Peer review : 12.03.2019

Надрукована/Printed : 04.04.2019
Рецензент: д. е. н., с.н.с. Нікішина О. В.